

Z kroniki naukowej

PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE W POLSCE, NIEMCZECH I EUROPIE. HISTORIA, POWIĄZANIA I NOWE PERSPEKTYWY BADAWCZE

Przemiany demograficzne zachodzące w krajach europejskich znalazły się w ostatnich latach w centrum dyskusji naukowych. Kluczowe znaczenie dokonujących się procesów dla jakości życia społecznego sprawiło, iż debata publiczna stała się niezwykle ożywiona. Centrum Interdyscyplinarnych Studiów o Polsce wraz z Instytutem Zachodnim w Poznaniu i Fundacją na rzecz Collegium Polonicum zorganizowali 24 października 2013 r. konferencję poświęconą temu zjawisku. Umiejętne powiązanie tematyki doświadczenia historycznego i wyzwań współczesności dało interesujący przykład koherencji naukowej o charakterze interdyscyplinarnym. Gości przywitał prezydent Uniwersytetu Europejskiego Viadrina Gunter Pleuger, który odniósł się do historycznej spuścizny Unii Europejskiej i przyświecających jej wartości, a polsko-niemiecką współpracę regionalną określił mianem wzorcowej. Złożony charakter fenomenu integracji europejskiej omówiła Dagmara Jajeśniak-Quast, kierownik Centrum Interdyscyplinarnych Studiów o Polsce, a dyrektor Instytutu Zachodniego w Poznaniu dr Michał Nowosielski podkreślił potrzebę dialogu pomiędzy światem teoretycznych rozważań a praktyką.

Pierwszy z trzech zaplanowanych paneli poświęcony był kwestii mniejszości narodowych i etnicznych w perspektywie historycznej. Poprzez pojedyncze „mikrohistorie” ukazano proces kształtowania się podejścia do kwestii migracji na przestrzeni XX w. Tara Zahra, profesor Uniwersytetu Chicagowskiego i autorka pierwszego z referatów, poddała analizie ruchy migracyjne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1918-1948. Przedstawiła stosunek poszczególnych rządów do kwestii emigracji, traktowanej nieufnie jako siłę osłabiającą państwo, a także narzędzie walki politycznej. Obserwacja zmian na przestrzeni lat pozwoliła na zrozumienie czynników wpływających na radykalizację nastrojów społecznych, skierowanych przeciwko grupom uznawanym przez społeczeństwa za obce, a w ostatecznym rozrachunku prowadzących do czystek etnicznych w III Rzeszy. Dr Jannis Panagiotidis z Uniwersytetu w Jenie zainteresował się tematyką migracji powojennej. Badaniu poddał trzy kraje – Polskę, Republikę Federalną Niemiec i Niemiecką Republikę Demokratyczną. Skonfrontował politykę dwóch bloków i poszczególnych porządków politycznych oraz ukazał proces homogenizacji społeczeństwa polskiego. Zarysował przebieg polonizacji Kresów Zachodnich na płaszczyźnie lingwistyczno-etnicznej. Podjął temat „psychozy emigracyjnej” oraz ruchów migracyjnych pomiędzy państwami niemieckimi. Problemem tożsamości żydowskiego społeczeństwa po II wojnie światowej zajęła się Sarah Cramsey

z Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. Przyczynkiem do rozważań nad kwestią identyfikacji etnicznej stał się *exodus* 170 tys. polskich Żydów spowodowany kampanią propagandową w Związku Radzieckim i pogromem kieleckim. Dzięki przychylniej polityce rządu Czechosłowacji znaleźli oni schronienie w nadgranicznym Nachodzie. Kryzys humanitarny, który wybuchł w następstwie tak nagłego przemieszczania się znacznej liczby ludności zmusił do ponownego zastanowienia się nad kwestią identyfikacji etnicznej, a także redefinicją pojęcia „pochodzenie żydowskie”. Panel pierwszy zakończyło wystąpienie dr. Ludwiga Elle z Instytutu Serbołużycyckiego w Budziszynie. Podjął się on niszowych badań nad kulturą mniejszości łużyckiej w Niemczech. Zwrócił uwagę na odrębność historyczno-kulturową ludności mieszkającej na obszarze pomiędzy Kwisą a Łabą. Studia nad Łużyczanami stały się punktem wyjścia do zastanowienia się nad złożonością problemu mniejszości narodowych w świetle prawa niemieckiego.

Druga część spotkania poświęcona była badaniom współczesnych ruchów migracyjnych w perspektywie europejskich doświadczeń. Marcin Tujdowski podzielił się uwagami na temat migracji na granicznych obszarach polsko-niemieckich. Przedstawił dynamikę i jakość zmian charakteryzujących tzw. nową falę migracji, która nastąpiła po otwarciu niemieckiego rynku pracy. Ukazał przejawy polskiej aktywności na obszarze niemieckiej kultury i gospodarki, wskazał pozytywne aspekty polsko-niemieckiej współpracy. Wśród ciekawostek wspominał o specyfice polskiej emigracji charakteryzującej się dużym rozproszeniem ludności na całym obszarze Niemiec w przeciwieństwie do emigrantów z Czech, Francji czy Austrii skupionych przy granicy własnego państwa. Dr Mathias Wagner podjął badania o charakterze społecznym, stawiając w centrum zainteresowania dzieci emigrantów tzw. eurosieroty. Skonfrontował dwa funkcjonujące w kulturze dogmaty: tradycyjny, postulujący obecność rodziców w procesie wychowywania i kształcenia dzieci ze współczesnym neoliberalnym poglądem wymagającym mobilności i elastyczności na rynku pracy. Wieloaspektowa analiza pozwoliła na przedstawienie skutków emigracji na płaszczyznach: gospodarczej, kulturowej i psychologicznej. Istotne było ukazanie konsekwencji emigracji z perspektywy zarówno dziecka, jak i rodzica zmuszonego w poszukiwaniu zarobku wyjechać do obcego państwa. Tematem bliźniaczym, choć z odmienną perspektywą, zajął się dr Łukasz Krzyżowski, prezentując badania nad kwestią pozostawionych w ojczyźnie ludzi starszych. Ukazał wpływ emigracji na obowiązujący ład kulturowy, w którym dziecko opiekuje się rodzicami w podeszłym wieku. Przedstawił koncepcję rodziny transnarodowej, w której przynajmniej jeden członek rodziny zdecydował się na pracę poza granicami kraju. Zadał pytanie o jakość zmiany zdeterminowanej wyjazdem potomka kształtującej nowe relacje rodzinne. Zauważył, że młodzi emigranci wychodzą naprzeciw stojącym przed nimi wyzwaniom, szukając optymalnych rozwiązań mogących pomóc pozostawionym w kraju rodzicom.

Ostatni panel poświęcono szeroko komentowanemu zarówno w środowiskach naukowych, jak i w dyskursie politycznym problemowi starzejącego się społeczeństwa. Komparatystyczne ujęcie danych zebranych przez dwa ośrodki badawcze w Polsce i w Niemczech umożliwiło wielostronne przedstawienie interesującej kwestii. Prof. Katarzyna Wieczorowska-Tobis zaprezentowała badania wykonane przez PolSenior. Celem projektu było zanalizowanie medycznych, psychologicznych, socjologicznych i ekonomicznych aspektów procesu starzenia się i jego konsekwencji dla społeczeństwa polskiego. Przedstawione wyniki ukazywały stosunkowo szybkie „subiektywne” odczucie starości w polskim społeczeństwie, następujące wcześniej niż w pozostałych krajach europejskich. Podkreślona została kulturo-

wa rola dzieci w opiece nad niesprawnymi rodzicami, obca kulturze niemieckiej. Obraz społeczeństwa niemieckiego przedstawiony przez Loring Sittler z *Generali Stiftung* cechował się odmienną specyfiką. Ludzie starsi w Niemczech dłużej pozostawali aktywni, ceniąc własną niezależność i nie oczekując pomocy rodziny. Prezentowane dane różniły się znacząco w zależności od miejsca zamieszkania (miasto-wieś, Niemcy Zachodnie – Wschodnie) ukazując jednak ciągle stosunkowo wysoki poziom zadowolenia społecznego. Niemieckich seniorów charakteryzowała bardzo dobra sytuacja materialna pozwalająca na samodzielność. W ostatnich trzech dekadach wzrost dochodów ludzi starszych (po 65. roku życia) następował szybciej niż ich młodszej generacji.

Kolejne części spotkania opatrzone były komentarzami zaproszonych naukowców, m.in. prof. Beaty Halickiej i dr Krzysztofa Wojciechowskiego. Podczas dyskusji stawiano pytania o zaangażowanie obywatelskie migrantów, wzrost poparcia dla skrajnej prawicy wraz z otwarciem rynku niemieckiego dla Polaków w niektórych wschodnich krajach federacji, różnice w systemach emerytalnych poszczególnych krajów Europy. Zaproszeni goście odpowiadali chętnie, dzieląc się swą wiedzą z obszarów politologii, socjologii, historii, ekonomii i medycyny. W kontekście przedstawionych referatów można było zaobserwować panujący wśród naukowców optymizm. Nieuchronne zmiany postrzegano w kategoriach szans nie zaś zagrożeń, a zachodzącą na naszych oczach ewolucję kulturową traktowano jako możliwość uformowania nowych modeli zachowań odpowiadających wyzwaniom współczesności.

Izabela Głowacka

NOWE ZJAWISKA W GOSPODARCE NIEMIEC ORAZ POLSKO-NIEMIECKICH STOSUNKACH GOSPODARCZYCH

Konferencja naukowa „Nowe zjawiska w gospodarce Niemiec i polsko-niemieckich stosunkach gospodarczych” odbyła się w dniu 24 października 2013 r. w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Została zorganizowana przez Zakład Badań na Gospodarkę Niemiecką Instytutu Gospodarki Światowej oraz obchodzące w tym roku XX-lecie istnienia Polsko-Niemieckie Forum Akademickie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Patronat nad konferencją objęło Ministerstwo Gospodarki, a jej partnerami była firma doradcza Deloitte Sp. z o.o., Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa oraz Niemiecka Centrala Wymiany Akademickiej (*DAAD*). Głównym celem spotkania było przedstawienie oraz przedyskutowanie nowych zjawisk w gospodarce niemieckiej i polsko-niemieckich stosunkach gospodarczych, integracja środowiska zajmującego się problematyką gospodarki niemieckiej oraz wymiana doświadczeń z polsko-niemieckiej współpracy gospodarczej. Uczestnikami konferencji byli przedstawiciele środowisk akademickich, instytucji publicznych, biznesu oraz studenci i absolwenci Polsko-Niemieckiego Forum Akademickiego.

Konferencja przybrała formę dwóch paneli dyskusyjnych. Podczas otwarcia przemawiali m.in.: prof. Marek Gruszczyński, prorektor Szkoły Głównej Handlowej, dr Jerzy Witold Pietrewicz, wiceminister gospodarki i sekretarz stanu, Rudiger Freiherr von Fritsch,